

УДК: 343.97:343.575

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.104>

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ УЧАСНИКИ ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ І ПРЕКУРСОРІВ

Будік І.М.,

*аспірант наукової лабораторії з проблем протидії злочинності
ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ*

Будік І.М. Детермінанти злочинів, що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

У статті на основі вивчення судової практики та наукової літератури досліджено детермінанти злочинів, що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

За результатами дослідження встановлено що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, детермінуються комплексом численних факторів, зокрема: соціально-економічними (низький рівень соціального економічного забезпечення частини населення), морально-психологічними (моральна деградація певної частини суспільства, позитивне її ставлення до вживання заборонених речовин, до можливості швидкого збагачення шляхом порушення моральних і правових норм), медичні (наркотична залежність), суспільно-політичними (корупція, відсутність Державної стратегії наркополітики в Україні), організаційно-управлінськими (брак сил, засобів та інструментів протидії цим деліктам, неефективність досудового розслідування та судового розгляду у відповідних кримінальних провадженнях, низький рівень професіоналізму частини зазначених працівників, труднощі доказування організованого наркобізнесу, що функціонує в мережі Інтернет, проблеми притягнення до кримінальної відповідальності цих суб'єктів), правовими (недосконалість підстав кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань; недоліки кримінального процесуального законодавства, що визначає порядок виявлення, досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, які дозволяють ускладнювати ці процеси стороною обвинувачення; неефективна є система покарань за їх вчинення, а також система виконання та відбування таких покарань).

Ключові слова: злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх ана-

логів і прекурсорів, злочинна організація, наркобізнес, запобігання злочинам, детермінанти, причини та умови, кримінологічна характеристика, корупція, кримінальна відповідальність.

Budik I.M. Determinants of crimes committed by members of criminal organizations in the sphere of circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors.

The article, based on the study of judicial practice and scientific literature, examines the determinants of crimes committed by members of criminal organizations in the sphere of circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors.

According to the results of the study, it was established that the actions of members of criminal organizations in the sphere of circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors are determined by a complex of numerous factors, in particular: socio-economic (low level of socio-economic security of part of the population), moral and psychological (moral degradation of a certain part of society, its positive attitude to the use of prohibited substances, to the possibility of quick enrichment through violation of moral and legal norms), medical (drug addiction), socio-political (corruption, lack of a State strategy for drug policy in Ukraine), organizational and managerial (lack of forces, means and tools for combating these crimes, ineffectiveness of pre-trial investigation and trial in relevant criminal proceedings, low level of professionalism of some of the specified employees, difficulties of proving organized drug business operating on the Internet, problems of bringing these subjects to criminal responsibility), legal (imperfect grounds for criminal liability of members of organized criminal associations; shortcomings of the criminal procedural legislation, which determines the procedure for detection, pre-trial investigation and trial of criminal offenses, which allow the prosecution to complicate these processes; the system of punishments for committing them, as

well as the system of execution and serving of such punishments, is ineffective).

Key words: crimes in the sphere of trafficking in narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors, criminal organization, drug business, crime prevention, determinants, causes and conditions, criminological characteristics, corruption, criminal liability.

Постановка проблеми. Ефективність протидії організованому наркобізнесу в Україні, зокрема у формі запобігання злочинам, що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, значною мірою залежить від правильного розуміння детермінант цих деліктів. Визначення причин та умов учинення цих злочинів дає змогу краще пізнати їх сутність та запропонувати заходи запобігання на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях.

Стан опрацювання проблематики. Пошук шляхів протидії злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів був предметом дискусій у працях А.М. Бабенка, Ю.В. Бауліна, В.А. Бублейникова, В.І. Борисова, В.В. Василевича, А.А. Вознюка, В.В. Голіни, О.П. Гороха, О.М. Джужі, Л.В. Дороша, І.О. Доброреза, В.І. Женунтія, О.Г. Колба, О.М. Костенка, О.Г. Кулика, О.М. Литвинова, А.А. Музики, О.В. Наден, Є.С. Назимка, Д.Й. Никифорчука, І.В. Однолько, В.І. Осадчого, Г.І. Піщенко, Е.В. Расюка, А.В. Савченка, О.М. Стрільціва, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, В.І. Шакуна та ін. Попри значні досягнення вчених у розробленні зазначеної проблематики, чимало питань залишилися не вирішеними. Це позначається на ефективності запобігання діяльності злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів та актуалізує необхідність пошуку шляхів удосконалення цього напряму правоохоронної діяльності. Зокрема, привертають увагу питання детермінант злочинів, що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Метою статті є встановлення системи детермінант злочинів, що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Виклад основного матеріалу. Детермінація злочинності – це сукупність різних за природою негативних явищ об'єктивного та суб'єктивного характеру, які у своєму зв'язку обумовлюють кримінальну форму поведінки у суспільстві [1, с. 71]. Детермінантами злочинності (від лат. *determinare* – визначати) є комплекси соціаль-

них явищ криміногенного характеру, спільна дія яких породжує злочинність або підвищує ймовірність масової кримінальної поведінки [2, с. 130].

За механізмом дії негативні соціальні процеси, що детермінують злочинність, поділяються на: причини; умови; криміногенні фактори як явища, що сприяють збереженню або росту показників злочинності. Так, фактори є причинно пов'язаними зі злочинністю. Нерідко їх розглядають як причини або умови, що їм сприяють [2, с. 132-133].

У системі детермінант цих деліктів слід виокремити соціально-економічні, морально-психологічні, медичні, суспільно-політичні, правові, організаційно-управлінські фактори.

Соціально-економічні фактори. Серед вказаних детермінант першочергове значення відводиться соціально-економічним факторам. Як видається саме ці фактори детермінують в значній мірі досліджуваний сегмент злочинності.

Мають рацію В.І. Тимошенко та В.І. Шакун у тому, що у причинному комплексі злочинності перш за все слід звернути увагу на економічні фактори злочинності. Це економічна нестабільність, розпад сформованих організаційно-економічних, виробничих зв'язків і структур, дефекти функціонування фінансової системи країни, зубожіння населення. Нині проблема бідності настільки актуальна, що дозволяє говорити про те, що до неї зводиться багато інших проблем. З бідністю безпосередньо пов'язані питання демографії, зайнятості, безробіття; бідність впливає на здоров'я населення, рівень освіти і культури громадян, вона є гальмом розвитку науки, призводить до зниження рівня і якості життя, соціальної напруги і нестабільності [2, с. 134].

Має рацію С. Якимова в тому, що в соціально-економічній сфері детермінанти злочинного наркообігу здебільшого проявляються у відсутності постійної зайнятості; низьких заробітків, що не забезпечують життєво важливих потреб, зокрема матеріального підґрунтя для створення своєї сім'ї та її подальшого утримання, задоволення інших потреб [3, с. 195].

Надвисокі прибутки цього виду злочинної діяльності, за результатами дослідження С.О. Філіпова, обумовлюються високими цінами на наркотики [4, с. 265].

Е.В. Расюк зауважує, що у більшості країн світу, склалася така економічна ситуація, завдяки якій одержувати законний дохід, достатній для пристойного життя, стає недоступним для все більшої частини населення. Звідси, з метою елементарного виживання, вони змушені звертатися до незаконної діяльності, відновлюючи таким чином «соціальну справедливість». Це стало джерелом розквіту наркобізнесу [5].

Дійсно як свідчить аналіз практики [6; 7] наркозлочини найчастіше вчиняються особи, які не мають офіційного працевлаштування та не навчаються. У частині випадків учасниками досліджуваних злочинних організацій стають особи молодого віку, які навчаються чи лише завершили навчання і здійснюють пошуки роботи.

Нині молоді, яка здійснює пошук роботи, часто пропонують роботу у кол-центрах, які займаються різними видами кримінально-протиправної діяльності, зокрема у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів.

В.І. Тимошенко та В.І. Шакур серед причин злочинності називають деформацію соціальної сфери. Це фундаментальна суперечність між відносно однаковими потребами людей та істотно нерівними можливостями їх задоволення. Нерівність можливостей задоволення потреб переважно визначається місцем індивідів і соціальних груп у соціальній структурі суспільства. Інакше кажучи, соціальну нерівність можна розглядати як одне із значущих джерел злочинності. Деформація соціальної сфери призводить до погіршення стану здоров'я населення, у тому числі здоров'я психічного, збільшення кількості осіб з алкогольною або наркотичною залежністю, що позначається на поведінці окремо взятої людини та підвищенні показників злочинності [2].

У контексті цього М.І. Вербенський зазначає, що загрозу соціальній стабільності суспільства становить протистояння, з одного боку, нуворішів, корумпованих чиновників, а з іншого, людей, які опинилися за межею бідності, безробітних, біженців, вимушених переселенців, інших осіб, які були виштовхнуті з нормальної життєвої борозни і які готові стверджувати себе у стихії нецивілізованого ринку у будь-який спосіб, у тому числі й протиправний [8, с. 238].

Незважаючи на те, що бідність, безробіття, соціальна нерівність вносять вагомий вклад у детермінацію досліджуваних деліктів важливе значення має і морально-психологічна сфера.

Морально-психологічні фактори. С. Якімова має рацію в тому, що чинники в соціокультурній і морально-психологічній сферах проявляються в скороченні державної підтримки освітньо-культурного розвитку населення, насамперед дітей і молоді. Державна політика щодо формування суспільно доцільних морально-етичних цінностей виявилася неефективною. Натомість поза контролем держави відбувалося моральне спустошення молоді та підлітків засобами масової культури. Внаслідок цього в суспільній свідомості позначився глибокий дефіцит суспільно-прийнятних етичних цінностей. Соціокультурна, морально-психологічна сфери й загалом суспільна свідомість значною мірою

визначаються різкою нерівністю можливостей освітнього, культурного, професійного розвитку, неспроможністю значної частини населення задовольнити елементарні потреби. Наочною є девальвація матеріальних, загальнолюдських цінностей, насамперед молоді, яка не знаходить можливості для використання свого творчого потенціалу. Згадані негативні детермінанти заклали глибини безперспективності майбутнього, нестабільності, потенційної конфліктності в суспільстві. Вони зумовили негативні кримінально-психологічні стереотипи, зокрема допустимість аморальної, протиправної чи навіть злочинної поведінки для задоволення індивідуальних потреб [3, с. 195-196].

Е.В. Расюк прийшов до висновку, що у свідомості значної частини людей переважають елементарні потреби, мотиви фізичного виживання, миттєві інтереси. Невпевненість у завтрашньому дні, відчуття перманентної загрози добробуту, переживання ненадійності, а то й уразливості соціального статусу, матеріального та службового становища викликає у багатьох людей стан фрустрації, породжує соціальну депресію, апатію, песимізм. Соціально-психологічними дослідженнями все частіше фіксується втрата сенсу життя у результаті очікувань та надій, що не збулися, невиконаних обіцянок [5].

М.Г. Вербенський слушно наголошує, що дані соціологічних досліджень свідчать про те, що основними мотивами зловживання наркотиками, переважно в молоді, є цікавість, бажання перевірити на собі їх ейфорійну дію. Зниження духовності, поширення моди на наркотики, а також експансія транснаціонального наркобізнесу в Україну – все це сприяє подальшій наркотизації населення [8, с. 232-233].

Дійсно значна частина населення України зазнала моральної деградації, а з початком збройного конфлікту, який слушно визнають міжнародним [9; 10], посилились прояви агресивності громадян. Частина молоді позитивно ставиться до вживання заборонених речовин, до можливості швидкого збагачення шляхом порушення моральних і правових норм.

Медичні фактори. Як свідчить судова практика [11] певна частина учасників злочинних організацій у сфері наркообігу має наркозалежність, яка спонукає їх до участі в організованому наркобізнесі. Водночас в подальшому таких осіб як правило виявляють правоохоронці та притягують до кримінальної відповідальності. Під час відбування покарання вони продовжують вживати наркотичні засоби, а після відбування покарання продовжують незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Таких осіб значно легше вербувати до організованого наркобізнесу, зокрема в якості «за-

кладчиків» чи осіб, які здійснюють незаконне виготовлення наркотичних засобів, їх аналогів та прекурсорів.

Соціально-політичні фактори. У 2022 році основним чинником, що вплинув на нелегальні ринки наркотичних і психотропних речовин, стала повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України. Проте, незважаючи на війну, попит на наркотики в Україні залишається на стабільно високому рівні. Відповідно зберігається тенденція до збільшення кількості злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних і психотропних речовин, а також прекурсорів для їх виготовлення [12, с. 145]. Водночас варто також зазначити, що до участі у відсічі збройної агресії залучено значну частину правоохоронців, а відтак менше сил та засобів можна застосовувати у справі протидії організованому наркобізнесу в Україні.

Стратегія протидії організованій злочинності, зокрема у сфері організованого наркобізнесу, повинна включати насамперед протидію корупції, оскільки навіть за наявності ідеальних законів про кримінальну відповідальність, представники організованої злочинної діяльності будуть уникати кримінальної відповідальності якщо не повністю, то принаймні справедливої її міри [13, с. 191]. Це пов'язано з тим, що у детермінації кримінально протиправної діяльності злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів важливе місце посідає корупція.

Невипадково корупцію називають каталізатором розвитку організованої злочинності [14, с. 341]. До основних умов, що забезпечують існування транснаціональної організованої злочинності та транснаціонального наркобізнесу, зокрема в Україні називають безпрецедентну продажність посадових осіб та інших державних чиновників, у тому числі й у системі кримінальної юстиції [8, с. 244].

Про наявність корупційних зв'язків в організованих злочинних об'єднаннях неодноразово зазначали вчені [15], а також свідчать результати вивчення судової практики [16; 17; 18].

Корупцію органів державної влади та правоохоронців вважають складовим елементом, який сприяє поширенню наркотичних речовин. Наркобізнес дає значний прибуток, що дозволяє злочинцям використовувати ці кошти на підкуп посадових осіб державних органів влади та правоохоронців [19].

Наприклад, у вироку Святошинського районного суду міста Києва від 10 серпня 2023 р. зазначено, що залучення Особа 8 до протиправної діяльності обумовлено наявністю у останнього корупційних зв'язків серед працівників правоохоронних органів, наявність досвіду, здобутого під час проходження служби в органах внутріш-

ніх справ, а також уникнення необхідності особистих зустрічей із правоохоронними органами, що у свою чергу підвищувало рівень їх особистої безпеки від викриття та запобігало необхідності підшукування сторонніх осіб для вирішення корупційних питань [20].

Таким чином, корупція є важливою детермінантою функціонування злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а тому вжиття заходів щодо її усунення або принаймні мінімізації є запорукою ефективного запобігання організованій злочинній діяльності у сфері незаконного наркообігу.

Водночас варто звернути увагу відсутність Державної стратегії наркополітики в Україні, хоча 31 липня 2023 року Міністерство охорони здоров'я оприлюднило проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Державної стратегії наркополітики на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2023–2025 роки» [21]. Без зазначеної стратегії неможливо забезпечити здійснення ефективної політики у сфері протидії організованому наркобізнесу.

Правові фактори. Значний вплив на детермінацію досліджуваних злочинів мають норми кримінального законодавства, що визначають підстави кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій.

Сучасні підстави кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань потребують суттєвого удосконалення, на чому неодноразово акцентували увагу вчені, зокрема А.А. Вознюк [22], О.О. Дудоров [23; 24; 25], Ю.В. Луценко [26; 27; 28; 29], А.О. Нікітін [30; 31], О.В. Околіт [32; 33] та інші. Йдеться зокрема про необхідність створення науково-обґрунтованих дефініцій «злочинний вплив», «злочинна діяльність», «суб'єкт злочинного впливу», «вор в законі» тощо. Потребують удосконалення підстави кримінальної відповідальності за встановлення або поширення злочинного впливу (ст. 255-1 КК України), організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255-2 КК України), звернення за застосуванням злочинного впливу (ст. 255-3 КК України).

Ще більше проблем з КПК України, який визначає порядок виявлення, досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень загалом та злочинів, що вчиняють учасники злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, зокрема. Чинні кримінально-процесуальні норми дозволяють суттєво ускладнювати процес досудового розслідування та судового розгляду відповідних проваджень стороною обвинувачення. Як правило кримі-

нальні провадження розслідують щодо одного, максимум декількох учасників злочинних організацій у сфері наркобізнесу. Намагання притягнути до кримінальної відповідальності усіх або більшість зазначених суб'єктів здебільшого не мають судової перспективи.

Неефективною є система покарань за вчинення досліджуваних деліктів, про що зазначалося раніше [34]. Як свідчить судова практика певна частина учасників злочинних організацій у сфері наркообігу має судимість та після відбування покарання на шлях виправлення не стає, а продовжує злочинну діяльність шляхом участі в злочинних організаціях.

Встановив, що певна частина осіб почали постійно займатися наркозбувальницькою діяльністю коли відчули, що в більшості випадків вона залишається безкарною за відсутності належної профілактичної і оперативно-розшукової роботи по запобіганню і припиненню незаконного збуту наркотиків з боку правоохоронних органів [35, с. 160].

Потребує удосконалення законодавство, що визначає порядок виконання та відбування покарань учасників злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. А.А. Вознюк слушно наголошує на необхідності створення дієвої системи виконання та відбування покарання вказаними суб'єктами [13, с. 191].

Водночас нині чи не найбільше проблем у притягненні до кримінальної відповідальності учасників організованого наркобізнесу через використання мережі Інтернет. Труднощі доказування та кваліфікації їх участі в організованій злочинній діяльності у сфері наркообігу у певних випадках має наслідком уникнення вказаними суб'єктами кримінальної відповідальності.

Надзвичайно складно притягнути до відповідальності осіб, які вербують інших до участі в організованому наркобізнесі, рекламують наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналогів.

Варто звернути увагу й на те, що створення нових наркотичних засобів також потребує законодавчого врегулювання. Як слушно зауважує С.О. Філіпов серйозною проблемою в більшості країн є поширення синтетичних наркотиків, «спайсів» та ін., хімічний склад яких постійно змінюється, що тягне необхідність внесення змін до відповідних переліків наркотичних засобів або їх похідних [4, с. 159].

Організаційно-управлінські фактори.

Серед організаційно-управлінських детермінант варто виділити брак сил, засобів та інструментів протидії цим деліктам, що полягає в перевантаженості працівників правоохоронних та судових органів, недостатньому рівні розкриття цих злочинів, ефективності досудового розслідування

та судового розгляду у відповідних кримінальних провадженнях, низькому рівні професіоналізму частини правоохоронців.

Незважаючи на те, що правоохоронні органи в повній мірі усвідомлюють характер та ступінь суспільної небезпеки злочинів, що вчиняють учасники злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, організований наркобізнес набув такого масштабу та рівня організації незаконної діяльності, що відчувається брак сил, засобів та інструментів протидії цим деліктам. З огляду на це не завжди вдається забезпечити адекватне реагування на діяльність злочинних організацій чи злочинних спільнот у сфері наркобізнесу, а тому певні організовані злочинні об'єднання продовжують ефективно функціонувати упродовж тривалого часу.

Нині правоохоронці відчувають значні **труднощі, пов'язані з виявленням та документуванням організованого наркобізнесу в мережі Інтернет**, на що неодноразово зверталася увага також в юридичній літературі [36; 37]. Йдеться зокрема про проблеми ідентифікації учасників злочинної діяльності, встановлення їх місцезнаходження, зв'язку з наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами та прекурсорами, доведення обізнаності про функціонування організованого злочинного об'єднання, проведення негласних слідчих (розшукових) дій.

С.О. Філіпов слушно зауважує, що одна з основних нових проблем, що зменшує можливості протидії наркозлочинам, полягає у мінімізації особистих контактів між членами горизонтальної мережі (постачальниками, кур'єрами) та покупцями. Пошук та пропозиція наркотичних речовин та пов'язаних з ними послуг здійснюється через «тіньову мережу» «DarkNet», зв'язок здійснюється через месенджери з малою вірогідністю зовнішнього контролю (наприклад, «Telegram»), а купівля може здійснюватися з використанням криптовалют. Наркозлочинність у цій формі є найбільш мобільною, швидко змінюваною в плані врахування запиту споживача та працює за законами маркетингу. Зокрема для того, щоб залучити нових «клієнтів», зберегти існуючих, заохотити постійних застосовуються певні маркетингові прийоми (знижки, безкоштовна доставка «пробних» зразків тощо). По суті, за винятком того, що саме є предметом цієї діяльності, її організація нічим не відрізняється від підприємництва [4, с. 159-160].

Збут наркотичних засобів та сильнодіючих речовин з використанням мережі Інтернет, як зауважує С. П. Лапта, є серйозним викликом для правоохоронних органів. Боротьба з даними видами злочину потребує постійного вивчення як нових способів і методів реалізації забороне-

них речовин та препаратів, так і можливостей Інтернет, які постійно розвиваються і удосконалюються і можуть бути використані із злочинною метою [38, с. 116].

Таким чином, документування таких кримінально протиправних діянь вимагає спеціальної підготовки слідчих та оперативних працівників, взаємодії правоохоронців між собою (БНОН, ДСР, ГСУ, Департаменту кіберполіції Національної поліції України) та пов'язане з проведенням великого обсягу оперативно-розшукових заходів, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. У певних випадках недостатній рівень матеріально-технічного та інформаційного забезпечення правоохоронців, потребує постійного удосконалення рівень підготовки правоохоронців до протидії організованому наркобізнесу.

Вивчення судової практики та наукової літератури [39, с. 430-431] дає підстави стверджувати, що до кримінальної відповідальності вдається притягнути лише окремих учасників злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, як правило не їх організаторів, а тому злочинне об'єднання може продовжувати функціонувати, залучивши нових учасників.

Не завжди є можливість встановити місця виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів – так звані нарколабораторії, способи та шляхи контрабанди цих засобів та речовин [40].

Увагу слід звернути також на недостатню ефективну діяльність органів, які відповідають за сферу освіти, молоді, культури та спорту, які в подальшому стають активними учасниками організованих злочинних об'єднань, забезпечують їх необхідним людським та інтелектуальним ресурсом.

Система детермінації злочинів, учинених учасниками злочинних організацій у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів не вичерпується зазначеними чинниками, а охоплює й інші фактори.

Висновки. Таким чином, злочини, що вчиняють учасники злочинних організацій в сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, детермінуються комплексом численних факторів, зокрема: **соціально-економічними** (низький рівень соціального економічного забезпечення частини населення), **морально-психологічними** (моральна деградація певної частини суспільства, позитивне її ставлення до вживання заборонених речовин, до можливості швидкого збагачення шляхом порушення моральних і правових норм), **медичні** (наркотична залежність), **суспільно-політичними** (корупція, відсутність Державної стратегії наркополітики в Україні),

організаційно-управлінськими (брак сил, засобів та інструментів протидії цим деліктам, неефективність досудового розслідування та судового розгляду у відповідних кримінальних провадженнях, низький рівень професіоналізму частини зазначених працівників, труднощі доказування організованого наркобізнесу, що функціонує в мережі Інтернет, проблеми притягнення до кримінальної відповідальності цих суб'єктів), **правовими** (недосконалість підстав кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань; недоліки кримінального процесуального законодавства, що визначає порядок виявлення, досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, які дозволяють ускладнювати ці процеси стороною обвинувачення; неефективна є система покарань за їх вчинення, а також система виконання та відбування таких покарань),

Особливість детермінант досліджуваних злочинів полягає в тому, що вони включають як детермінанти наркозлочинів, так і організованої, транснаціональної та кіберзлочинності.

Лише комплексний та системний підхід до усунення негативного впливу зазначених та інших чинників дозволить досягти вагомих результатів у запобіганні та протидії організованому наркобізнесу в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінологія : підручник / за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головікіна. Харків : Право, 2014. С. 71.
2. Тимошенко В.І., Шакун В.І. Теоретичні основи кримінології : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 240 с.
3. Якимова С. Детермінація злочинності у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 193–198.
4. Філіппов С.О. Кримінологічні засади протидії транскордонній злочинності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Хмельницький, 2019. 561 с.
5. Расюк Е.В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2005. 324 с.
6. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 6 жовтня 2022 р. у справі № 127/12494/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106631767>.
7. Вирок Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області від 14 вересня 2023 р. у справі

- № 214/4772/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113508123>.
8. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2010. 503 с.
 9. Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни : наук.-практ. посіб. / А.А. Вознюк, І.В. Жук, О.В. Таран, С.С. Чернявський та ін.; за заг. ред. М.С. Цуцкірідзе, В.В. Чернея, А.А. Вознюка. Київ : Норма права, 2023. 322 с.
 10. Вознюк А.А., Жук І.В. Порушення законів і звичаїв війни: безпосередні об'єкти, предмети та потерпілі від злочину. Загальні положення «jus in bello». *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. Вип. 4 (100). С. 57–74. DOI: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.100.57-74>.
 11. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 16 червня 2010 р. у справі 1-26/2010 р. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/10373048>.
 12. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2023 рік (за даними 2022 року). 147 с. URL: <https://cmhmda.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/zvit-shhodo-narkotychnoyi-ta-alkogolnoyi-sytuacziyi-v-ukrayini-2023.pdf>.
 13. Вознюк А. Протидія організованим злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. Вип. 1. С. 176–194. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>.
 14. Марич М.І. Чинники корупції та організованої злочинності в сучасному суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 340–344.
 15. Севрук В.Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.
 16. Вирок колегії Святошинського районного суду м. Києва від 2 листопада 2015 р. № 759/9978/14-к *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53079535>.
 17. Вирок Подільського районного суду м. Києва від 11 серпня 2021 р. у справі № 758/14073/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98923808>.
 18. Вирок Обухівського районного суду Київської області від 04 червня 2020 р. у справі № 372/1141/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89687427>.
 19. Пристінська К.О. Причини поширення наркотичних засобів в Україні. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2020. С. 54–58. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.44.12>.
 20. Вирок Святошинського районного суду міста Києва від 10 серпня 2023 р. у справі № 757/32641/23-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112767875>.
 21. Стратегія державної політики щодо наркотиків: обговорення проекту. Укріформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3766680-strategia-derzavnoi-politiki-sodo-narkotikiv-obgovorennaproektu.html>.
 22. Vozniuk A. Criminal and Legal Counteraction to the Activities of Criminal Authorities: The Ukrainian Model. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. Vol. 27, No. 1. Pp. 9–19. DOI: <https://doi.org/10.33270/0122271.9>. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/9b446f12-1c7b-4c9e-842d-90c92857c4c4>.
 23. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 255¹, 255², 255³, 256 Кримінального кодексу України): наук.-практ. комент. / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, С.С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.
 24. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Кримінально-правова протидія діяльності організованих злочинних об'єднань: аналіз законодавчих новел, визначення перспектив. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 2. С. 152–167. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2022.2.15>.
 25. Вознюк А., Дудоров О. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою: аналіз законодавчих новел. *Новітні кримінально-правові дослідження – 2021 : альманах наукових праць / за ред. Є.Л. Стрельцова, О.В. Козаченка, О.М. Мусиченко*. Миколаїв : МІП НУ ОЮА, 2021. С. 21–31.
 26. Луценко Ю.В. Національний та зарубіжний досвід боротьби з корупцією та організованою злочинністю: сучасний контекст. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. (Серія: юридичні науки)*. 2024. Том 35 (74) № 3. С. 132–139. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU2707-0581/2024.3/22>.

27. Lutsenko Yuriy V., Kharytonov Sergiy O. Countering Organized Crime in the European Context (Протидія організованої злочинності у європейському контексті). *Теорія і практика правознавства*. 2024. Вип. 1 (25). С. 141–152.
28. Луценко Ю.В. Протидія організованій злочинності: національний та іноземний досвід. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. (Серія: юридичні науки). 2024. Том 35 (74) № 2. С. 75–81. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU2707-0581/2024.2/12>.
29. Луценко Ю.В. Проблеми практичної реалізації введення особи до організованої злочинної групи чи злочинної організації для виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття її злочинної діяльності. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 157–170.
30. Нікітін А.О. «Злодій у законі» у кримінальному законодавстві: зарубіжний досвід та процес запровадження в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 2. С. 167–170.
31. Нікітін А.О. Злочинний вплив та доцільність його збереження у новому Кримінальному кодексі України. *Наукові записки НаУКМА*. (Серія «Юридичні науки»). 2021. Т. 7. С. 44–51. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.7.44-51>.
32. Околіт О.В. Підстави кримінальної відповідальності «ворів в законі»: актуальні проблеми теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 506–510. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/121>.
33. Околіт О.В. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації та злочинної спільноти, а також керівництво ними. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. (Серія «Право»). 2023. № 78. Ч. 2. С. 220–227. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.35>.
34. Вознюк А. А., Будік І. М. Реалізація кримінальної відповідальності учасників злочинних організацій за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. (Серія «Право»). 2022. Вип. 74. Ч. 2. С. 199–207. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.68>.
35. Бублейник В.А. Боротьба з незаконним збутом наркотичних засобів: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2007. 239 с.
36. Ступник Я.В., Когут М.Г. Протидія наркозлочинності в мережі Internet: виклики сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 26. С. 226–230.
37. Брисковська О.М., Грига М.А. Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів з використанням мережі Інтернет. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. № 4(117). 2020. С. 61–68. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201174.61>.
38. Лапта С.П. Використання Інтернету як інструмента незаконного продажу наркотичних засобів і сильнодіючих речовин. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтєвського (Харків, 8 листоп. 2017 р.). Харків : ХНУВС, 2017. С. 114–116.
39. Павленко С.О. Основи оперативно-розшукової тактики : монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2022. 624 с.
40. Вирок Вінницького міського суду Вінницької області від 6 жовтня 2022 р. у справі № 127/12494/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106631767>.